

Baninga, bandeko mpe balingami

*Lolenge okoki
kosolola na
mibali baye
baniokolaka
basi*

Oyebi moto oyo okanisi ete aniokolaka mwasi na ye, kasi oyebi te eloko nini okoki kosala?

Mokanda moye mozali kopesa yo bilembo mpe ndenge nini okoki kosolola na mibali baye baniokoloko basi.

Mateya maye tobengi “Baninga bandeko mpe balingami”, ezali mateya mpo na kosalisa bato bafungola miso mpe mayele na bilembo biye bitali miniokoli ya basi. Tina na yango ezali ete bato baye bazali pembeni ya mwasi oyo mobali azali koniokola to baye bazali pembeni ya mobali oyo azali koniokola mwasi, bakoka kosalisa bango.

Moto nyonso asengeli kosalisa mpo ya kokebisa bato na makambo matali miniokoli ya basi. Mpo ya kokebisa bato na maye matali miniokoli ya basi, okoki kosenga lisalisi epai ya mangomba ya leta, maye masalisaka basi baye mibali baniokolaka mpe mibali baye baniokolaka basi na bango.

Mateya maye masalemi elongo na bakonzi ya Ontario, lingomba ya bakonzi ya basi ya Ontario, mpe lisanga ya bakambi ya lingomba eye tobengi “baninga, bandeko mpe balingami”; Manso makopesama na “Centre pour la Recherche et l’Education sur la Violence faite aux Femmes et aux enfants”.

Bilembo bya moniokoli

Mbala mosusu, okanisi, moninga, ndeko to molingami na yo azali na mpasi ya moniokoli; kasi, oyebi te eloko nini okoki kosala mpe ndengi nini okoki koloba likambo liango. Kozala na bobanga esengeli kosalisa Okoki kobanga te yakobebisa lisusu koleka. Soki oyebi kotanga bilembo mpe nini oyo ezali kokamba mwasi na moniokoli, wana okoki kosalisa ye.

Soki omoni bilembo ya moniokoli, ezali tango ya kosalisa:

Mobali akokitisa mwasi
Mobali akokamata liloba tango inso mpe akotikela mwasi tango ya koloba te
Mobali alingi koyeba makambo manso maye matali mwasi, mpe azali kolanda ye bisika binso, ata na mosala
Mobali alingi kolakisa te ye nde moto azali na mpasi, mpe akosala lokola moto azali na bokono eyo elongolaka mposa ya mokili
Mobali akomeka kokabola mwasi na ye na bino baninga to bandeko ba ye
Mobali akosala lokola mwasi azali eloko na ye
Mobali azali kokosa na miso ya bato mpo alakisa te azali moto molamu to, akolutisa bolamu bwa ye mpo ya kolakisa bato
Mobali akosala lokola azali likolo ya mwasi mpe aleki bato banso na libota

Mwasi akosenga bolimbisi tango inso ata na likambo asali te; mpe akobomba bizaleli ya mabe ya mobali to akokoma kanda kanda
Mwasi azali kokoka koloba te soki mobali azali wana
Mwasi akomi kobela mpe kokima mosala mbala mingi
Mwasi azali komeka kobomba bilembo ya miniokoli na nzoto
Mwasi akomi koluka ba elonga ya lokuta mpo akutana na yo te; to, soki amoni yo na nzela, akimi
Mwasi akomi mawa mawa, atikali se ye moko, amibendi, mpe akomi na bobangi
Mwasi azali komela bangi to masanga ya makasi mpo na kobomba mpe kobosana mpasi na ye

Bilembo biye bikolakisa te mwasi azali na moniokoli

Moniokoli ekoki kozala ya makasi soki:

Mobali akoki na mwasi mpe na bana
Mobali azali na bibundeli lokola minduki, mbeli, ...
Mobali amesana koniokola mwasi na ye
Mobali ayebisi mwasi te akozokisa to akoboma ye soki mwasi ameki koboya. Lokola: “soki nakoki kozala na yo te, moto moko te akozala na yo”.
Mobali akaneli te akozokisa bana, niawu to mbwa na ye; alingi mpe kopanza biloko bya mwasi
Mobali azali kokana komiboma
Mobali abetaki mwasi, afinaki ye na kingo
Mobali azali na mikakatano minene na kati ya bomoi bwa ye (lokola: balongoli ye na mosala, akabwani na mwasi na ye, azali na bokono oyo elongolaka mposa ya mokili
Mobali akanisi été mwasi na ye azali na makangu

Mwasi na ye asi atiki ye to alingi kotika ye
Mwasi azali na bobangi mpo na bomoi bwa ye mpe ya bana ba ye; to azali komona te likama liye ekoki koyela ye
Mwasi azali kobunda mpo leta apesa ye bana, to azali na bana bawutaki na libala ya mosusu
Mwasi azali na mobali mosusu

Miniokoli mokoki kosalema na libala ya mwasi na mobali. Se ndenge moko, miniokoli omokoki mpe kosalema na libala ya mwasi na mwasi to na libala mobali na mobali. Mitindo miye mizali na mokanda moye mizali mpo na bato banso.

Ndenge nini kosolola na mibali oyo baniokolaka basi

Mobali azali koloba ete mwasi abebisi bomoi bwa ye
Mobali azali koluka lisalisi te
Mobali alingi koyeba makambo manso mwasi azali kosala, azali koyoka masolo ya mwasi na telephone, azali kotanga ba email na ye, mpe azali kolanda mwasi bisika binso azali akokende
Mobali akoki kobatela mosala te
Mobali amelaka bangi to amelaka masanga mikolo minso
Mobali abangaka leta te

Mwasi azali na mpota na nzoto, kasi esika mpota ewuti eyebani te
Mwasi azali na telefon te
Mwasi azali na mikakatano misusu (lokola: alobaka anglais te, azali nanu na mikanda ya Canada te, avandi mosika mingi na bandeko)
Mwasi azali na baninga te, azali mpe na bandeko te

Mikanda mizali kolakisa te basi baye bazali na se ya mbula 25, basi baye bazali na mbeba na enama moko ya nzoto, basi ya ba "aborigines", mpe basi baye bavandi na mobali kasi babalani te, bango wana bakoki kozwa likama ya moniokoli koleka basusu. (Statistiques Canada: Violence Familiale au Canada. Un profile statistique 2005)

Mbala mingi, bato baye bazali pembeni ya moto oyo aniokolaka mwasi bakolobela ye eloko te. Mbala mingi, bakosala manso mpo na kosalisa mwasi oyo mobali azali koniokolo. Mbala mususu, bato bakoki kokangama na mobali oyo azali koniokolo mwasi. Soki ezali bongo, mobali akoniokola lisusu mwasi na ye koleka. Mpo na ko kebisa na makambo matali moniokoli ya mwasi, esengeli mpe kosolola na mobali oyo aniokolaka basi. Ezaleli ya moto oyo akoniokolaka basi ekosila yango moko te. Lisalisi mpo na mibali wana ezali mpe mingi.

Tala maye okoki kosala soki omoni bilembo ya moniokoli:

- Mpo na ngonga mpe esika ya malamumu mpo na kosolola.
- Solola na ye tango azali na kimia.
- Loba na ye na bosolo makambo maye yo ozali komona.
- Yebisa ye te ezaleli na ye ezali mokumba na ye moko. Kosambisa ye te. Kondima te lokola azali kopesa mbeba na bato basusu mpo ya bizaleli bya ye.
- Yebisa ye te asengeli kotika ezaleli na ye ya mabe.
- Kotindika ye na makasi te mpo te abongwama to aluka lisalisi.

Longola bobangi na yo mpo na kosalisa

- Yebisa ye te ozali komitungisa pona bomoi ya mwasi na mpe bana na ye.
- Koswanisa ye te mpo na maye matali bizaleli na ye ya moniokoli. Yeba te soki oswanisi ye, okoki kobebisa makambo mpe okoki kotia bomoi ya mwasi na likama.
- Benga polisi soki bomoi ya mwasi ezali na likama.

Soki mobali awangani miniokoli:

- Mbala mingi, mibali oyo baniokolaka basi bakanisaka te basali eloko moko ya mabe te. Bakoki koloba te ezali mabe mingi te to bakoki kopalela mwasi mpo na mabe maye oyo bango moko basali. Na bizaleli ya motindo oyo, mobali akoboya komema mokumba ya bizaleli bya ye ya moniokoli.
- Lisolo na bino etala kaka mambi matali bokengeli mpe bolamu ya libota na ye; mpe yebisa ye lisusu te moniokoli ezali eyano te.
- Fungola masolo kati na bino mpe luka ndenge nini okoki kosalisa ye mpo azwa lisalisi.

Batela bomoi bwa yo tango inso. Komikotisa na kati ya bitumba te. Benga polisi soki likama.

Tala mituna okoki kozala na yango liboso ya kosalisa:

Maye makoki koleka na moto mwa yo

Maye osengeli koyeba

Okanisi te makambo maye matali yo te

Ekoki kozala likambo ya bomoi to ya liwa. Likambo ya boniokoli etali moto nionso

Oyebi eloko nini okoki koloba te

Koyebisa ye ete yo ozali komitungisa mpo na ye. Ezali tango ya malamau ya kobanda

Mbala mosusu okoki kobebisa makambo

Soki osali eloko te, makambo makoki kobeba koleka

Ezali likambo ya monene te mpo na kobenga polisi

Bapolisi bayebi ndenge ya kosalisa mpe ndenge ya kosalela makoki misusu

Ozali kobanga ete likama ekweyela yo na libota na lya yo

Loba na ye tango azali ye moko. Yebisa polisi soki mobali na ye akaneli yo

Maye makoki koleka na mutu na yo

Maye osengeli koyeba

Okanisi ete te mwasi alingi na ye kolongwa te; mpo, soki alingaki kolongwa, mbele azongaka tango inso epai ya mobali oyo azali koniokola ye te

Mbala mosusu azuaki lisalisi esengelaki te

Ozali kobanga te mwasi asilikela yo

Mbala mosusu...., kasi mwasi akoyeba te yo ozali komitungisa mpo na ye

Oyebi te bango mibale, mwasi na mobali, bazali baninga ba yo

Moninga wa yo azali na mpasi ya moniokoli mpe azali na bobangi

Okanisi te soki alingaki lisalisi, mbele asengi

Mbala mosusu, mwasi azali na bobangi mpe azali koyoka nsoni mpo na kosenga lisalisi

Okanisi ezali likambo litali libota lya bango

Ezali te kaka soki moto azoki

Nimero ya lisalisi mpo na basi baye mibali baniokolaka na Ontario ezali **1-877-336-2433** Nimero oyo esalaka ngonga inso. Nimero ya bato bakufa miso mpe bakufa matoyi ezali **1-866-860-7082**. Lisalisi lizali ya sekele. Nimero eye ekomonana mpe te na likasa ya “facture” na suka ya sanza.

Bato baye basalaka na nimero ya lisalisi bakoki kosalisa yo mpo te osalisa basi baye mibali baniokolaka to mibali baye baniokolaka basi. Bakosolola na yo na maye matali bilembo bya miniokoli miye yo omonaki, bakoyebisa yo mpe ndenge nini okoki kosalisa.

Pona kozwa mayebisi mingi na makambo matali lisalisi ya basi baye mibali baniokolaka, tala na internet na **www.briserlesilence.ca** Soki likama, benga polisi.

*Bato mingi baye bavandi na Ontario, balingi kosalisa mpo na kokitisa moniokoli ya basi. Bakanisi te maye matali boniokoli ezali mpe mokumba ya moko moko. Koyeba mpe kondima likambo litali boniokoli ya basi, ezali eteni ya liboso ya mosala. Kozwa bilembo bya moniokoli na liseki te. Soki olingi kozwa mayebisi mingi, tala na internet na: **www.voisinsamisefamilles.on.ca***

Sanza ya misatu 2009

Mokanda moye, okoki kozwa mwango mpe na nkota misusu

Esalemi na lisalisi lya Gouvernement ya Ontario